

اندیشه سیاسی شیخ بهایی

ابوالفضل سلطان محمدی

تهیه: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی

www.ketab.ir

بیتنا
۱۴۰۱

بوستان کتاب

اندیشه سیاسی شیخ بهایی

- نویسنده: ابوالفضل سلطان محمدی
- تهیه: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی / پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی
- ناشر: مؤسسه بوستان کتاب
- لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب
- نوبت چاپ: اول / ۱۴۰۱ • شمارگان: ۵ • بها: ۲۳۰۰۰ تومان

تمامی حقوق نشر مکتوب و الکترونیک اثر متعلق به مؤسسه بوستان کتاب است

printed in the Islamic Republic of Iran

♦ دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (اصفاهیه)، ص پ ۹۱۷ / ۴۷۱۸۵، تلفن: ۷-۳۷۷۴۲۱۵۵ نامبر: ۳۷۷۴۲۱۵۴ تلفن پخش: ۳۷۷۴۳۲۲۶

♦ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب با همکاری ۱۷۰ ناشر)

♦ فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان انقلاب، بین وصال و فلسطین، پلاک ۹۵۱، تلفن: ۶۶۹۶۹۸۷۸

♦ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع یاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۳۲۲۳۳۶۷۲

♦ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهارراه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۳۲۲۲۰۳۷۰

♦ فروشگاه شماره ۵ (رنجین کمان، فروشگاه کودک و نوجوان): قم، چهارراه شهدا، نبش خیابان ارم، تلفن: ۳۷۷۴۳۱۷۹

اطلاع از تازه های نشر از طریق پیام کوتاه (SMS)، با ارسال شماره همراه خود به ۱۰۰۰۲۱۵۵ و یا ارسال درخواست به:

پست الکترونیک مؤسسه: E-mail: info@bustaneketab.com

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت: www.bustaneketab.com

با قدردانی از همکاری که در تولید این اثر نقش داشته‌اند:

- اعضای شورای بررسی آثار • ویراستار: محمدرضا منصفی
- اصلاحات حروف نگاری، صفحه‌آرایی و استخراج نمایه: حسین محمدی • کنترل فنی صفحه‌آرایی: سیدرضا موسوی منش
- طراحی جلد: محمود هدایی • اداره آماده‌سازی: حمیدرضا تیموری
- اداره چاپخانه: مجید مهدوی، ناصر منتظری و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی • مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی.

رئیس مؤسسه
محمدباقر انصاری

فهرست مطالب

۷	سخن پژوهشگرده
۱۱	پیش‌گفتار
۱۳	فصل اول: زندگی علمی شیخ بهایی
۱۳	۱. تولد و دوران تحصیل
۱۴	۲. استادان
۱۴	۳. شاگردان
۱۵	۴. آثار و تألیفات
۱۶	الف) جامع عباسی
۱۶	ب) الزبده فی الاصول
۱۷	ج) اربعین
۱۷	د) مثنوی سوانح الحجاز
۱۸	د) کشکول
۱۹	۵. وفات
۲۱	فصل دوم: زندگی سیاسی شیخ بهایی
۲۱	۱. جایگاه روحانیت در دولت صفوی
۲۳	۲. دوره‌های چهارگانه زندگی سیاسی شیخ بهایی
۲۳	الف) شیخ بهایی در سلطنت شاه طهماسب اول (۹۳۰ - ۹۸۴ ق)
۲۵	ب) شیخ بهایی در سلطنت شاه اسماعیل دوم (۹۸۴ - ۹۸۵ ق)
۲۶	ج) شیخ بهایی در سلطنت شاه محمد (۹۸۵ - ۹۹۵ ق)
۲۷	د) شیخ بهایی در سلطنت شاه‌عباس اول (۹۹۵ - ۱۰۳۸ ق)

اندیشه سیاسی شیخ بهایی

۲۹	۳. سفرهای شیخ بهایی
۳۱	۴. بررسی برخی ابهامات در زندگی سیاسی شیخ بهایی
۳۱	الف) همکاری با سلاطین صفوی
۳۶	ب) مدح سلاطین معاصر و تألیف کتاب و رساله به نام آن‌ها
۳۹	ج) تضاد و دوگانگی در نظر و عمل سیاسی
۴۳	فصل سوم: اندیشه سیاسی شیخ بهایی
۴۳	۱. ضرورت حکومت
۴۵	۲. حکومت جور
۴۸	الف) مفهوم طاغوت
۵۰	ب) حرمت اعانت ظالم
۵۲	ج) مفهوم اعانت ظالم
۵۳	د) معاشرت با حاکم جائز
۵۷	ه) مشروعیت سیاست سلاطین صفوی
۶۱	۳. شرایط و وظایف حاکم
۶۱	الف) عقل و تدبیر
۶۱	ب) مشورت با دانایان
۶۲	ج) عدالت
۶۳	۴. وظایف متقابل حاکم و مردم؛ امر به معروف و نهی از منکر
۶۴	الف) مفهوم معروف و منکر
۶۴	ب) نوع و جوب امر به معروف و نهی از منکر
۶۶	ج) شرایط امر به معروف و نهی از منکر
۷۱	نتیجه‌گیری
۷۵	کتاب‌نامه
۷۷	نمایه آیات
۷۷	نمایه روایات
۷۸	نمایه اعلام

سخن پژوهشکده

پیروزی انقلاب اسلامی و شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی نویدبخش حضور فعال دین در عرصه‌های سیاسی - اجتماعی بود. این ایده، در سطح ملی ترسیم‌کننده هویت دینی - ملی و حیات سیاسی - اجتماعی ایرانیان، و در سطح فراملی تبیین‌کننده ضرورت بازسازی تمدن اسلامی و اعاده هویت و عزت به مسلمانان در دوران معاصر بود. ترسیم هویت دینی - ملی و تلاش برای بازسازی تمدن اسلامی، پرسش‌ها و معضلاتی جدید را در دو سطح مذکور پدید آورد که تاکنون منابع دینی و دین‌داران در عرصه علوم و مراکز علمی با آن به طور جدی مواجه نشده بودند. پاسخ‌گویی به این پرسش‌ها و معضلات، بی‌تردید نیازمند بازنگری در مبانی و بینش حاکم بر علوم رایج انسانی و اجتماعی در کنار بازگشتی روشمند و نقادانه به سنت فکری است. این بازنگری ضمن فراهم‌ساختن زمینه‌های لازم برای بهره‌گیری از توانمندی‌های سنت و دانش سنتی، امکان استفاده از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های علوم جدید در دوران معاصر را به ارمغان می‌آورد، بنابراین وظایف مراکز علمی و پژوهشی در جمهوری اسلامی، بسی سنگین است. این مراکز از سویی، رسالت پاسخ‌گویی به پرسش‌ها و معضلات فکری را بر عهده دارند و از سوی دیگر، به فرهنگ‌سازی و تولید فکر و اندیشه چونان عناصر و لوازم اصلی احیای تمدن اسلامی باید اولویت دهند.

پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی نیز با تلاش برای پاسخ‌گویی به پرسش‌ها و معضلات فکری مربوط به حوزه پژوهشی خود و فراهم‌ساختن زمینه‌های

اندیشه سیاسی شیخ بهایی

لازم برای بازتولید فرهنگ سیاسی - دینی و ارائه دانش سیاسی مبتنی بر منابع اسلامی، هویت‌شناسی و هویت‌سازی در زمینه‌های فلسفه سیاسی، فقه سیاسی و علوم سیاسی را در جایگاه مهم‌ترین هدف خود دنبال می‌کند. این پژوهش‌کننده با فراهم کردن زمینه‌های رشد نیروی انسانی در عرصه پژوهش‌های سیاسی با رویکردهای فلسفی، فقهی و علمی، می‌کوشد در جهت عزم و اراده ملی برای احیای تمدن اسلامی گام بردارد.

اثر حاضر محصول تلاش فکری پژوهش‌گر فرهیخته حجت‌الاسلام والمسلمین آقای ابوالفضل سلطان محمدی، دو هدف اساسی را وجهه همت خود قرار داده است: هدف نخست، شفاف‌سازی رفتار سیاسی شیخ بهایی رحمته و پاسخ به چالش‌های فکری در زمینه تعامل وی با پادشاهان صفوی و زدودن ابهامات موجود از چهره سیاسی این عالم بزرگ شیعی است و هدف دوم شناساندن اندیشه سیاسی شیخ بهایی رحمته و سامان‌دهی و تبیین نظام‌مند افکار و آرای وی در حوزه سیاست و حکومت با استناد به آثار و تالیفات ایشان است. بی‌تردید، اجرای این پژوهش و غنای علمی آن مدیون تلاش‌های ارزنده مدیر محترم گروه حجت‌الاسلام والمسلمین آقای سیدسجاد ایزدهی و ناظر محترم حجت‌الاسلام والمسلمین آقای دکتر منصور میراحمدی، ارزیابان محترم حجت‌الاسلام والمسلمین آقای دکتر نجف لکزایی، حجت‌الاسلام والمسلمین آقای دکتر سیدعلی میرموسوی، آقای دکتر علی خالقی، حجت‌الاسلام والمسلمین آقای سیدمحمدرضا موسویان، مدیر محترم اداره امور پژوهشی آقای دکتر محمود فلاح و کارشناس محترم گروه آقای مجید اکبریان گرمجی است که بجاست از تلاش‌های آنان قدردانی به عمل آید. از رئیس محترم پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی حجت‌الاسلام والمسلمین آقای دکتر نجف لکزایی و معاون محترم پژوهشی پژوهشگاه حجت‌الاسلام والمسلمین محمدهادی یعقوب‌نژاد تشکر می‌کنم که بدون حمایت و مساعدت‌های بی‌دریغ و مؤثر ایشان پژوهش حاضر به سرانجام نمی‌رسید.

هم‌چنین از آقای محمدباقر انصاری رئیس محترم اداره محترم نشر پژوهشگاه تشکر می‌شود. نیز از تلاش‌های ارزنده و شایسته کارکنان مؤسسه بوستان کتاب به خاطر آماده‌سازی و چاپ این اثر سپاس‌گزاریم.

پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی، در راستای حیات و بالندگی علم و دانش، آثار خود را در اختیار جامعه علمی قرار داده، پیشاپیش از انتقادات و پیشنهادهای علمی همه استادان، صاحب‌نظران و پژوهش‌گران محترم استقبال می‌کند. امید است این فعالیت‌های علمی زمینه‌های رشد و پویایی فرهنگ سیاسی-دینی و زمینه‌های گسترش اندیشه سیاسی اسلام را فراهم سازد.

دکتر مختار شیخ‌حسینی

رئیس پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی

www.ketab.ir